

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica Secundum Viam Et Doctrinam D. Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici

In Celebri Archiepiscopali Benedictina Universitate Salisburgensi, methodo
& norma ibidem usitata publicè tradita, & in IV. Tomos digesta ; Qvorvm
Primvs Tractat De Deo Vno Et Trino, Deq[ue] Creatura Angelica ...

Mezger, Paul

Augustæ Vindelicorum, 1695

Disputatio XXI. De Divinis processionibus. ad q. 27.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73455](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73455)

DISPUTATIO XXI.

DE

Divinis processionibus.

Ad q. 27.

Præmissis in priori disputatione præliminaribus, nunc ad ipsius SS. Mysteriorum particularem expositionem progredimur; & quia Divinæ Personæ constituuntur relationibus; relationes vero fundantur in processionibus; ideo cum S. D. primò de processionibus, deinde de relationibus, disputabimus.

ARTICULUS I.

An, quæ, & quot sint processionibus in Divinis?

SUMMARIUM.

1. Processio quid nominis?
2. Veritas Catholica de existentia processionum.
3. Ratio illarum.
4. Numerus processionum.
5. Quo sensu in Divinis sit Ens ab alio?
6. Nulla sequitur dependentia in persona procedente.
7. Disparitas de visione beatifica.
8. In Divinis non datur causa, aliud, alter, principium: datur alius, & principium.

§. I.

Existentia & numerus processionum.

Processionibus nomine intelligimus emanationem, live originem unius ab alio tanquam principio producente, quæ considerata ex parte termini procedentis est & dicitur processio passiva, ex parte vero principii producentis est & dicitur processio activa. Quòd si terminus productus sit extraneus producenti, vocatur processio transiens & ad extra; quo modo transeunt à DEO procedunt omnes effectus creati. Si sit intra producentem, vocatur processio immanens, & ad intra, de qua agitur in præsentibus.

Est imprimis fide certum, dari in DEO reales processionibus, ita pronuntiantem Symbolo Nicæno, de Filio quidem per illa verba: *DEUM de DEO, lumen de lumine, &c.* ac de Spiritu S. *Qui ex Patre Filioque procedit.* In Symbolo quoque Athanasii dicitur: *Filius à Patre solo est, non non factus, nec creatus, sed genitus, Spiritus S. à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Constat ex sacro textu, ubi de seipso & secunda Persona Christus Jo. 3. *Ego ex DEO processi.* Et Joa. 16. *Exivi à Patre & veni in mundum.* De Spiritu S. autem Jo. 15. *Spiritus Veritatis, qui à Patre procedit.* Quæ verba de processione ad intra, non de extranea processione effectus à sua causa (ut in piè interpretatur Arius) accipienda esse docent alia Script. verba, quibus Filii cum Patre consubstantialitas asseritur: ut Jo. 10. *Ego & Pater unum sumus.* Jo. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Atque ita definitum habetur verbis ejusdem Symboli Nicæni.

Ratio quoque est primò. Datur ex fide Trinitas Personarum, inter se realiter distinctarum:

ergo etiam datur processio realis. Consequentia probatur. Nisi daretur oppositio relativa, non daretur realis distinctio Personarum; sed nisi daretur realis processio, non daretur realis distinctio Personarum: ergo. Major constat ex receptissimo axioma Doctorum Catholicorum, quòd in Divinis nulla est realis distinctio, ubi non obviat relationis oppositio. Minor etiam est certa: quia relationes Divinæ fundantur in origine & processione unius ab altera.

Secundò. Processiones intelligibiles & immanentes depurari possunt ab omni imperfectione; atque juxta Catholicum dogma cum intima communicatione essentia & consubstantialitate conjunctæ, in DEO arguunt infinitam perfectionem fecunditatis: ergo sunt admittende in DEO.

Ceterùm ex his ipsis Scripturæ locis de numero processionum constare potest. Tot nimirum sunt processionibus passivæ, quot sunt termini & Personæ procedentes; sed plures personæ procedentes ex memoratis Scripturæ locis non sunt, quàm duæ, Verbum videlicet & Spiritus S. ergo neque plures sunt processionibus passivæ. Cùmque processionibus passivis respondeant processionibus activæ; quemadmodum cuilibet termino producto respondet principium producens, totidem quoque sunt processionibus activæ.

Præterea tot sunt processionibus activæ, quot sunt actus immanentes, quibus aliquis terminus ad intra produci potest: sed actus immanentes sunt tantum duo; actus videlicet intelligendi & volendi: quorum ille ut affectus notione & relatione paternitatis, vocatur *dictio*; iste vero ut affectus relatione Spiratoris vocatur *Spiratio*: ergo. Unde S. D. hic a. 5. *processiones in Divinis, inquit, accipi non possunt, nisi secundum actiones, quæ in agente manent, hujusmodi autem actiones in natura intellectuali non sunt nisi duæ, scilicet intelligere, & velle, &c. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in DEO, nisi Verbi & amoris.*

§. II.

Objectiones & corollaria.

Objic. primò. Si daretur in DEO processiones, in DEO daretur ens ab alio: sed hoc repugnat: ergo & prius, sequela constat, quia Filius

lius est à Patre : Spiritus S. ab utroque minor quoque est certa, quia esse à se pertinet ad constitutionem & distinctionem Divinitatis ab omni creatura.

Respondeo, distinguendo sequelam in DEO daretur ens ab alio, ut terminus ad intra productus in identitatem naturæ, concedo: ut effectus ad extra causatus à principio efficiente, nego. item: ens ab alio, ut à principio originis, concedo, ut à causa, nego. & ad probationem minoris Respondeo. Ad constitutum Divinitatis pertinere rationem entis à se & principii improducti, ut excludentis omne principium causativum vel effectivum; sic enim dicit perfectitatem independentiæ à principio efficiente & causante, non verò ut excludentis omne principium ad intra producens.

Objic. 2. Procedens dependet à producente; sed implicat dependentiam in Divinis: ergo & processio. Major probatur. quod accipit esse ab alio, dependet ab illo, estque naturâ posterius; sed procedens accipit esse à producente: ergo.

Confirmatur. Intelligentia alicujus ad essendum importat dependentiam ab illo in essendo; sed persona procedens indiget ad essendum personâ producente; ergo dependet ab illa.

Respondeo negando maj. cujus probationem distinguo. quod accipit esse ab alio contingenter, distinctâ naturâ & per modum effectûs, dependet ab illo estque naturâ posterius, concedo, quod accipit esse necessariò, ut non potuerit non esse, ejusdem naturæ, & per modum puri termini intrinseci, nego maj. sicque distinctâ minore, nego consequentiam. Ad confirmationem distinguo minorem, indiget personâ producente, si potuit non esse ab illa, concedo. Si non potuit non esse ab illa, nego: ut enim docet S. D. q. 10. de pot. 2. 1. ad 13. esse ab alio recipere, tunc solùm significat indigentiam, quando recipiens aliquando non fuit, vel saltem potuit non esse in recepisse.

Cùm ergo persona procedens semper & necessariò fuerit in recepisse, sive in receptione esse Divini, nulla ex hoc indigentia, sed infinita perfectio Divinæ facultatis & communicabilitatis arguitur, indicata II 66. *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? &c.* Neque

urget, quòd Philosophus 9. Metaphys. dicit, *quod actio immanens non habet terminum.* Elio enim, quod illum non habet exigitivè, quemadmodum actio transiens; habet tamen permittivè, ut patet in verbo creato, quod juxta Thomisticam doctrinam ab ipsa cognitione producitur.

Objic. 3. Beati non formant Verbum mentis in beatifica visione: ergo neque Pater æternus in sui comprehensiva & beatifica cognitione producit Verbum distinctum.

Respondeo negando consequentiam & partem, quia ne detur in visione beatifica creata species & verbum quidditative representans Divinam essentiam, facit nimia improprio entis creati & increati in esse intelligibili; est autem summa proportio, inò identitas & communicatio naturæ inter personam producentem, & procedentem; & insuper infinita facultas ex parte producentis.

Colliges ex dictis, dari in Divinis rationem principii; non dari rationem causæ; causa enim in effectu importat alicetatem, novitatèque substantiæ, & dependentiam alicujus ab altero (ut habet S. D. hic q. 33. a. 1.) dicitur enim causa, *que per se insuit esse in aliud*, seu, *qua dat esse alteri.* Porro *ly aliud*, (nisi addas terminum restringentem; V. G. *aliud suppositum*) sonat diversitatem essentia, sicut etiam *ly alter*: idèòque licet in Divinis sit alius, conformiter ad illud Athanasii: *alia est enim Persona Patris, alia Filii, &c.* alius enim plus non significat, quàm distinctionem Personæ) non tamen *aliud* in neutro genere Theologi in Divinis admittit ob dictam rationem. Econtrâ principium, ut inquit S. D. hic q. 33. a. 1. nihil aliud significat, quàm id à quo aliud procedit; unde nullam importat alicetatem aut novitatem essentia, neque necessitatio terminum productum à se in esse dependentem facit. Nomen tamen *principium* (ut habet ibidem S. D.) ob quoddam subjectionem & minorationem quandam significat, Personis procedentibus non tribuitur. Et hæc de modo loquendi, debemus enim, sic rectè Derkennis, in hac materia non tantum rectè sentire, sed etiam rectè loqui. De quo latèrius plura.

ARTICULUS II.

Quid, & quales sint Divina processiones?

SUMMARIUM.

1. Afferitur processionibus ratio actionis.
2. Probatur ex natura actionis & termini producti.
3. Amoventur imperfectiones.
4. Non ideo terminus productus dicendus est agi.
5. Disparitas à relatione creata.
6. Controversia de distinctione virtuali actuum notionalium ab essentialibus.
7. Sententia Scotistica affirmans distinctionem adæquatam.
8. Sententia Thomistica tantum admittens distinctionem inadæquatam.
9. Respondetur ad fundamenta Scotistarum.
10. Processiones activæ cum relationibus principiorum identificantur inadæquate.
11. Actus notionalis ab essentiali distinguitur et includens ab incluso.
12. Inutilis divisio intellectus & voluntatis in partem & producentem.

§. I.

An processio sit veri nominis actio?

Dubium in primis est, utrum Divinæ Personæ per veram quandam actionem productivam procedant, ut adeo processio activa sit veri nominis actio: vel utrum per simplicem & puram emanationem resultent, quâ ratione proprietates ex essentia, & relatio ex fundamento resultat?

Dicetur.

Dicendum est ad mentem S. D. hic q. 27. 2. & 5. procedere per veram actionem immanentem. Ita certè cum proprietate salvantur & exponuntur verba tum S. Scripturæ, ubi Verbum Divinum dicitur *gigni*, *generari*, *egredi*, *exire*, &c. tum Angelici Doctoris, qui locis citatis dicit, *Verbum procedere per modum intelligibilis actionis, & processionem in Divinis accipi non posse, nisi secundum actiones, que in agente manent.*

Ratio quoque est. Ut terminus substantialis sit per veram actionem productus, plus non requiritur, quam ut immediatè & per se primò terminet sui productionem: ea quippe, que per puram emanationem & simplicem resultantiam ponuntur in rerum natura, solent ad alterius termini productionem consequi: sicut relatio creata ad positionem fundamenti & termini, proprietates ad productionem essentialis, &c. sed Personæ Divinæ sunt termini substantiales, qui immediatè & per se primò terminant sui productionem: ergo per veram actionem procedunt.

3. Sed neque ulla imperfectio sequitur vel ex parte Personæ procedentis, vel Personæ producentis, si veri nominis actio admittatur. Non quidem ex parte producentis: quia formale prædicatum actionis immanentis in hoc salvatur, quòd sit *ultima actualitas immanenter operantis*: Hoc potè prædicatum puram explicat perfectionem; imò majorem quam virtus activa, quæ ne quidem ab actu secundo actionis virtualiter intrinsecè distincta admitti potest, juxta ea, quæ dixi in Tract. de DEO.

Non etiam ex parte personæ procedentis, quia de facto qualibet Persona procedens ex vi processionis activæ, seu actus notionalis habet esse productum; sed ad hoc, ut per veram actionem procedat, sufficit, quòd hòc modò habeant esse productum: ergo absque imperfectio- ne possunt per veram actionem procedere. Illæ imperfectiones egressionis, motus, mutationis, dependentiæ, non nisi operationem transeuntem comitantur, quæ nempe est actus imperfecti, & ultima actualitas immanenter operantis.

4. Sed nunquid sicut actio suppositum denominat agens, ita terminum passivè denominat actum? Id potè magnam diceret imperfectio- nem ex parte personæ productæ.

Resp. Quia per *ly agere & agi* propriè significatur effectiva productio, habens rationem causalitatis, quæ terminus de potentia redigitur in actum; ideo quamvis actio in creatis principio tribuat denominationem agentis, & terminò denominationem acti; id tamen locum non habere in Divinis, ubi actio ab istis imperfectio- nibus separata invenitur. Unde melius dicimus terminum in Divinis actione produci, quam agi, neque personas agentes ad intra, sed producentes nominamus.

Neque paritatem creatæ relationis objicias: est enim illa per simplicem emanationem resultat in sententia distinguentium, id tamen proprie ex imperfectio- ne ipsius: cum enim sit ac-

dens diminutum & debilissimæ entitatis, nullius agentis intentionem vel actionem per se terminare potest. At verò Divinæ relationes sunt per se subsistentes, quæque notionalem per se primò terminant.

§. II.

An actus notionales sint virtualiter adequatè ab essentialibus distincti?

6. Celebrior est controversia, num actus notionales, sive processionis activæ sint ab actibus essentialibus intelligendi & volendi virtualiter (nam aliud genus distinctionis implicat) adequatè distincti: Processiones nimirum activæ sunt *Dictio*, quæ Verbum producit, & *Spiratio activa*, quæ producit Spiritus S. quas etiam processionem *actus notionales* nominamus, eò quòd ad Personarum distinctionem pertineant. Neque dubium est, quin *Dictio* sit ab intellectu; & *Spiratio* à voluntate.

Sola est controversia: utrum actus isti notionales nominent & expriment actualitates virtualiter distinctas ab actibus intelligendi, & volendi essentialibus, totique SS. Trinitati communibus.

Et Scotistæ quidem ponunt duplicem actum 7. intellectus, in DEO secundum modum concipiendi distinctos, quorum unus est actus intelligendi, alter actus dicendi; ille est de genere qualitatis, & correspondet intellectui ut operativo; iste verò de genere actionis, & responderet intellectui ut productivo. Ille communis toti Trinitati; iste peculiaris Personæ Patris. Eodem modo distinguunt inter voluntatem, ut operantem, & ut producentem: operanti tribuunt volitionem essentialem, quæ sit de genere qualitatis; & producenti tribuunt Spirationem, quæ sit de genere actionis.

Potè hos actus inter se distinguere *probant primò*. Intellectio est perfectio simpliciter simplex, ut patet: econtrà dicere non est perfectio simpliciter: aliàs deesset aliqua perfectio Filio & Spiritui S. cum istæ personæ non dicant, sed intelligant.

Secundò. In nostro intellectu dictio prior est, quam intellectio; nisi enim intellectus producat Verbum, non habet, in quo intelligat, & cognoscat objectum: ergo dictio non est formaliter idem cum intellectio.

Tertiò. Alius est modus tendendi, quòd dictio, & alius, quò intellectio attingit objectum: illa quippe producendo; ista verò contemplando in ipsum fertur.

Oppositum sentiunt Thomistæ, è quorum 8. mente & doctrina sit.

CONCLUSIO. *Processiones Divinæ sive actus notionales non sunt virtualiter adequatè distincti ab actibus essentialibus intelligendi, & volendi: unde dictio, formaliter consistit in ipso actu intelligendi, eique solum superaddit relationem Patris, sive Dicentis: Spiratio verò activa consistit formaliter in Amore essentiali, eique solum superaddit relationem Spiratoris.*

D d

Ratio

Ratio primæ partis est. Relatio superaddita absolute perfectioni non facit illam virtualiter adæquatè distinctam: sed dictio V. G. ab intelligere essentiali non differt, nisi ratione superadditæ relationis (idem proportionaliter dicendum de spiratione activa respectu amoris essentialis) ergo ab illo virtualiter adæquatè non distinguitur. Major probatur.

Quod est extra lineam intelligibilem, & operationis vitalis, non potest constituere operationem vitalem in linea intelligibili virtualiter distinctam: sed relatio est extra lineam intelligibilis & vitalis operationis (utpote purè terminus naturæ Divinæ) neque quidquam relatione intelligit, aut vivit: Dicitio verò & productio verbi est operatio vitalis intellectiva: ergo. Minor etiam probatur. Quidquid aliud præter relationem assignas virtualiter distinctum, ab intelligere essentiali, vel etiam est intellectio, vel quid aliud diversæ rationis. Non primum: quia non dantur in Divinis plures actualitates ejusdem lineæ virtualiter inter se distinctæ (ut in Tract. de DEO observavimus) propter cujuslibet lineæ infinitatem. Neque etiam secundum: quia secunda Persona procedit, ut *Verbum*, ut *Imago*, ut *Sapientia genita*, ut *terminus representativus*, & *intelligibilis*, adeoque per intellectiorem.

Secunda pars conclusionis facile patet: quia intelligere non est productivum, nisi prout est in Patre: neque Amor est spirativus, nisi prout est in Patre & Filio: sed ut sic jam superaddunt, & per modum complementi connotant relationes. Dicitio quidem seu intelligere notionale relationem paternitatis, & amor notionalis relationem spiratoris.

9. Neque movent fundamenta Scotistica sup. num. 3. relata. nam ad 1. Resp. Dicitio & spiratio non est simpliciter perfectio, quantum ad id, quod dicunt in recto, suntque ipsi, actus essentialis intelligendi & volendi, nego; quantum ad complementum relativum, quod connotat in obliquo: sic concedo. Neque ex hoc rectè intuleris. Ergo aliqua perfectio non est in Filio, quæ est in Patre: nam id, quod Dicitio dicit in recto, quodque solum exprimit perfectionem, reperitur in omnibus Personis; id verò quod connotat in obliquo, estque complementum relativum præscindens à perfectione, & sine quo intellectio non est dicitio, non reperitur nisi in Patre, ideoque ipsum solum intellectio *Dicentem* denominat.

Ad 2. Resp. Dicitio inadæquatè accepta est in nostro intellectu prior cognitione, concedo. Si adæquatè sumatur, nego. Nam Dicitio adæquatè sumpta est cognitio productiva Verbi, quæ secundum munus inadæquatè producendi potest præintelligi & præsupponi sibi ipsi, ut est contemplativa illius.

Ad 3. Resp. Modus tendendi in objectum quem habet dicitio, est materialiter diversus a modo, quem habet cognitio, concedo. formaliter diversus, nego. Nam sub eadem ratione formali, in esse videlicet representativo, & intelligibili, tam dicitio, quam cognitio attingit objectum: & cognitio in ratione dictionis dando esse representativum objecto subordinatur sibi ipsi, quatenus in ratione cognitionis in illo esse representativo quietit.

§. III.

Corollaria.

Colliges ex dictis primò: Processiones activas non adæquatè identificari cum relationibus principiorum: e. g. Dictionem non identificari adæquatè cum relatione paternitatis. Ratio est: partim quòd in sola relatione non salvatur conceptus actionis: partim, quòd hinc sequeretur, processiones activas adæquatè distingui ab actibus essentialibus, siquidem linea relativa à linea intellectiva & volitiva adæquatè distinguitur: hoc autem est contra dicta superius.

Colliges secundò. Distinctionem tamen aliquam intercedere inter actum notionalem & essentialem, inadæquatam nimirum, & tanquam *includentis ab incluso*. Quia actus notionalis ad actum essentialem connotativè superaddit complementum relativum, in quo virtualiter distinguitur ab actu essentiali.

Colliges tertio. Frustraneam imò nullam esse divisionem Divini intellectus & voluntatis, in operantem & producentem. Quia produciens, ut ab operante distincta vel habet idem objectum formale cum operante, vel non. Si haberet, jam non esset virtualiter distincta, si non haberet, tunc vel daretur in linea intellectiva aliud objectum, quàm verum; vel intellectus essentialis & absolutus non attingeret in sua linea omne verum; quorum illud est contra naturam, istud contra infinitatem Divinæ intellectiōnis.

ARTICULUS III.

Quodnam sit principium Divinarum processionum?

S U M M A R I A.

1. Status questionis.
2. Sententia & fundamenta Durandi.
3. Oppugnatur auctoritate.
4. Et ratione.
5. Durandi fundamenta solvuntur.
6. Sententia rationem principii constituentem in absoluto rejicitur.
7. Quia idem produceret seipsum.
8. Et aq̄ in Filio esset potentia generativa, quàm in Patre.
9. Respon.

9. Respondetur ad fundamentum oppositum.
 10. Sententia relationem statuens pro adequato principio probatur auctoritate.
 11. Et ratione.
 12. Impugnatur.
 13. Exponitur auctoritates objecta.
 14. In Divinis sufficit distinctio inadeguata inter virtutem productivam & terminum productum.
 15. Generare convenit Soli Patri per principium formale absolutum, non ut absolutum, sed ut appropriatum.
 16. Ad principium quo Divinarum processuum requiritur forma absoluta in recto, & relativa in obliquo.
 17. Principium quo principaliter est assimilativum.
 18. Ideo relationem tantum per modum complementi importat.
 19. Natura est principium radicale processuum.
 20. Proximus formale sunt intellectus & voluntas.
 21. Non ideo sequitur, quod essentia generet.
 22. Decretis inferitur distinctio virtualis intrinseca inter actum primum & secundum.
 23. Est adhuc lata distinctio inter processionem Filii, & Spiritus S.
 24. Processio Verbi cur prior origine, quam processio Spiritus S.
 25. Cur Filius & Spiritus S. non generent?
 26. In Divinis nulla distinctio inter actum communicativum & productivum.
 27. Datur potentia ad actus notionales; non nisi virtualiter extrinsece distincta.

§. I.

Sententia Durandi rejicitur.

1. Oquimur in sensu & abstractione metaphysica, supposita ex Tract. de DEO Uno distinctione virtuali partim intrinseca, qualem admittimus inter intellectum seu essentiam & voluntatem DEI, partim extrinseca, qualem solam agnoscimus inter actum primum & secundum, potentiam & operationem, de cuius principio nunc inquirimus: Certum est, Principium quod Divinarum processionum esse Personas producentes: accipimus enim denominationem principii per analogiam ad res creatas; sed in rebus creatis principium quod est suppositum producat: ergo & in Divinis. De Principio quo, quod per eandem analogiam ad res creatas, est vel proxima ratio agendi seu producendi, si est proximum; vel remota & radicalis, si est remotum principium, diversae sunt opiniones.
 2. Et in primis Durandus in 1. dist. 6. q. 2. docet, utramque Personam, & Filii & Spiritus S. non immediate per intellectum & voluntatem, sed ex natura secunda intellectui ac voluntati praesupposita procedere. Cujus fundamentum est primò, ex SS. Hilario & Augustino, qui dicunt, quòd *Verbum sit Filius DEI natum*. Secundo, quòd in creatis, è quorum analogia de rebus Divinis loquimur, natura fecunda reperitur praesuppositivè & independenter ab intellectu & vo-

luntate, ex qua fecunditate habent virtutem proximam generandi.

Verum hæc singularis sententia communi Theologorum calculo male audit, & variis DD. censuris vapulat. Contra ipsam enim est primò. Quòd in hac doctrina non est assignabilis distinctio, & ratio, cur secunda Persona in Divinis appelletur *Sapientia* Prov. 8. ex ore Altissimi procedens. Ecclesiastici 24. *Verbum* Jo. 1. & 1. Joa. 5. Cur à SS. PP. eadem Divina Persona appelletur imago, *Veritas*, *Sermo*, *notitia Patris*. Tertia verò Persona Spiritus S. appelletur *Amor*, *Charitas*, *dilectio*, *nexus*? quo tamen modo patrum appellant; nominatim S. Augustinus 15. d. Trinitate c. 6. Illic intelligendo conspicimus tanquam dicentem & *Verbum* ejus, i. e. *Patrem & Filium*, atque inde procedentem charitatem utriusque communem, scilicet Spiritum S. Et lib. 9. d. Trin. c. 12. sicut *DEI Verbum Filium* esse nullus Christianus dubitat, ita *Charitatem esse Spiritum Sanctum*.

Contrà est secundo. Quòd non esset ratio, cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus S. ut ex sequenti §. amplius patebit. Cur non producerentur plures Personae; quàm duae? cum enim vites infinite fecunditatis non exhauriantur in productione secunda Personae: cur exhauriri deberent in productione Personae tertiae? cur processio Filii sit origine prior, quàm processio Spiritus S. & cur postea Spiritus S. à Filio, quàm Filius procederet à Spiritu S. ut magis ex decursu patebit.

Contra est tertio. Verbum dicendo gignitur, Spiritus S. ceu amor personalis amando producit: sed dicere est actus intellectus; amor verò est actus voluntatis: ergo personae Divinae immediate per intellectum & voluntatem, non autem per naturam procedunt.

Ad fundamenta Durandi facilis est responsio. Nam ad 1. Resp. *Verbum dici Filium DEI naturam*. Non quòd sit à natura, tanquam immediato principio; sed quòd sit Filius consubstantialis per naturam; non adoptivus per gratiam. Vel secundo, quòd Filius non liberè, sed necessariò (quo sensu ly per naturam saepe accipitur) sit productus.

Ad 2. Resp. quamvis creaturis non conveniat fecunditas substantialis per intellectum, propter earundem imperfectionem, ex qua necessitantur ad productionem termini solum accidentalis: convenire tamen fecunditatem accidentalem in praedicta productione termini h. e. verbi accidentalis: unde enti increato propter oppositam infinitam perfectionem convenit per intellectum fecunditas substantialis in productione Verbi sibi consubstantialis.

Adde, quòd neque creatura materialis & corporea suam fecunditatem immediate habeat à natura, sed mediante potentia generativa superaddita, ex quo vides infirmitatem contrarii fundamenti.

Alii principium Divinarum processionum tam remotum, quàm proximum constituunt in aliquo absoluto; idque probant tum auctorit. & rationibus, pro prima parte nostrae conclusionis infra §. 4. referendis; tum ex eo; quia relatio non potest

est pertinere ullo modo ad principium quo productivum in Divinis: ergo principium quo debet salvari in aliquo pure absoluto, antecedens probatur. Si relatio pertineret ad principium productivum, tunc sequeretur, quod fundaretur in se ipsa, nam fundamentum Divinarum relationum est productio & potentia sive principium productivum.

- Verum contra istam opinionem pugnat primò.
7. Quòd idem produceret se ipsum, saltem ut quo; quia absoluta in Divinis identice sunt communia: sed hoc implicat: ergo. Neque placet responsio Arriagæ, dum disput. 45. num. 34. dicit, nullam esse contradictionem, quòd idem producat se ipsum, si aliunde supponatur existens: præterquam enim, quòd ejusmodi productionem tanquam essentialiter superfluum & causativam oppositionis ejusdem ad seipsum melior Philothopia repudiat, per hanc quoque responsionem totum SS. Trinitatis Mysterium, ac distinctio personarum revocari posset in dubium, & Sabellius denudè argumenta. Catholicorum, quibus Divinarum Personarum distinctionem ex oppositione relativa propugnant, facili negotiò posset eludere, si responderet, non obstante productione eandem esse Personam Patris & Filii, sed sub qua ratione est producens, sic appellari Patrem; sub qua ratione verò est producta, sic Filium nuncupari.
8. Contrà est secundò. Quòd absoluta sint omnibus Personis communia. Cur ergo non aequè potentia generativa esset in Filio quàm Patre; adeoque ut Pater Divinus Filius; ita Filius alium quoque Filium generaret, cum ideo possit Spiritum S. spirare, quia eandem habet virtutem spirativam cum Patre.
9. Ad fundamentum hujus sententiæ Resp. Relatio fundaretur in se ipsa, secundum conceptum relationis, nego, secundum rationem inæquata formæ hypostaticæ, concedo, ut enim infra §. 3. dicemus, eadem relatio Divina duplex præstat inæquatum munus, relationis & formæ hypostaticæ, sive subsistentiæ, & ut habet rationem formæ hypostaticæ, præsupponitur sibi ipsi, ut dicenti esse ad, & conceptum inæquatum relationis.

§. II.

Relatio sola non potest esse principium.

10. **A**liorum celebrior doctrina, quam sequitur Alarcon, Veckenus, Bernal, disp. 6. sect. 1. vult, adæquatam principium quo proximum, sive virtutem productivam Divinarum Personarum consistere in sola relatione producentis. Ad cuius probationem utuntur in primis autoritate SS. PP. Athanasii. Dial. 1. de Trinit. ita de Patre æterno loquens: *hypostasi genuit, & mandato condidit.* Ambrosii l. 4. de fide. c. 4. dicentis: *generatio paterna proprietatis est, non potentia.* Videtur quoque S. Doctor apertè favere huic sententiæ in 1. dist. 7. q. 1. a. 2. in c. ubi dicit: *Essentia secundum quod est paternitas, est principium hujus actus, qui est generare, non sicut agens, sed sicut quo agitur.* Etrursus ibi dist. 11. q. 1. a. 3. in c. *Generatio non egreditur ab essentia, in quantum essentia, sed in quantum est Paternitas: & si*

ista duo, scilicet essentia & Paternitas differant in Divinis, egrederetur ab utraque generatio, sed a Paternitate immediate (adeoque tanquam principio proximo quo) & ab essentia, sicut a primo principio.

Probant etiam secundò illà universali ratione, ita neque potest esse ratio producendi seipsum. Sed nisi principium proximum constituatur in aliquo relativo, idem erit ratio proxima producendi seipsum; quandoquidem in absolutis perfectioribus est simplicissima identitas: ergo.

Probant tertio. Actus ab omni alterius suppositi actu distinctus, non inest, nisi per principium formale ab omni alterius suppositi principio distinctum; sed generare v. g. convenit soli Patri: ergo convenit per principium soli Patri proprium. Sed hoc non est, nisi proprietatis relativa: ergo.

Sed contrà est primò. Relatio vel esset ratio, & virtus producendi, prout dicit exercitium referendi, & habitudinem ad terminum, vel prout habet rationem formæ hypostaticæ. Non primum, quia sic ratione nostrà est posterior productione, in qua fundatur. Non etiam secundum; quia ut sic est forma quasi individualis personam constituens, non virtutem agendi, ut habet S. Doct. in terminis hic q. 41. a. 1. dicens. *Forma individualis in rebus creatis constituit personam generantem, non autem est, qui generans generat: alioquin Socrates generaret Socratem. Unde neque paternitas potest intelligi, ut qui Pater generat, sed ut constituit Personam generantis: alioquin Pater generaret Patrem.* Hæc S. Doctor.

Contra est secundò. Quod in productione univoca producens assimilatur sibi terminum non solum in principio remoto, sed etiam proximo, velut ignis assimilatur sibi ignem productum, non solum in forma substantiali ignis, sed etiam in calore, qui est virtus proxima; atqui Persona producta non assimilatur producenti in relatione, sed potius dissimilatur: ergo relatio non est adæquata virtus proxima producendi. Audi rursum S. D. cit. loc. ad 1. *Id, quo generans generat, est commune genito & generanti, & tanto perfectius quanto perfectior fuerit generatio. Unde cum Divina generatio sit perfectissima, id, quo generans generat, est commune genito & generanti, & idem numero, non solum specie, sicut in rebus creatis.*

Ad 1. ab autoritate ductum argumentum; Resp. quòd Pater hypostasi gignat, & generatio sit proprietatis paterne, non formaliter, sed connotative, & sic intelligendus esse SS. PP. Autoritati S. D. è sent. lib. petite oppono alias ex summa ipsius modò allegatas autoritates, & communem responsonem Thomistarum, vel quòd S. D. tantum locutus fuerit de paternitate connotative, non autem formaliter. Vel secundò, ut vult Cajetanus, quòd S. D. sententiam in lib. sent. traditam in summa loc. cit. retractaverit.

Ad 2. Respondeo. Inter virtutem productivam, & terminum productum sufficere distinctionem realem inæquatam. Si peras rationem, cur in Divinis sufficiat inæquata distinctio, cum tamen increatis inveniamus adæquatam distinctionem inter virtutem generativam & terminum

genitum? Respondeo. Id provenire ex illimitatione Divinae productionis, & limitatione generationis creatae. Ex limitatione quippe creatae generationis provenit, quod terminus non producat in identitatem, sed solam similitudinem naturae, eique non eadem numericè, sed specificè natura communicetur. Econtra ex illimitatione & illimitatione Divinae productionis venit, quod terminus non solum in similitudinem sed etiam identitatem naturae producat: eique non tantum specificè, sed numericè eadem natura communicetur. Quo ipso virtus productiva adaequatam distinctionem cum termino producto excludit.

Ad 3. Respondeo, concessâ primâ consequentiâ, negando subsumptum, & dico, tale principium etiam posse esse quid absolutum, non quidem ut absolutum, sed ut appropriatum: ita nimirum, ut proprietates personalis non quidem sit ipsa formalis ratio, & virtus producendi; sit tamen necessaria conditio & complementum ipsius.

Dices: Forma, quae dat esse, dat etiam posse operari, sed Paternitas Patri aeterno dat esse: ergo etiam ipsi dat posse operari. Resp. majorem esse veram de forma, quae dat esse specificum, vel quasi specificum; non autem de forma, quae dat esse substantiae, & quasi individuale. Proprietates vero personales dant esse substantiae relatiuae, & quasi individuale, juxta superius dicta.

§. III.

Principium processionis est forma absoluta per relationem completa.

16. Constat ergo principium quo Divinarum processionum, cum neque in solo absoluto, neque in solo relativo consistere possit, ex utroque tam relativo, quam absoluto debere consurgere. Sed quò modo? An, ut utraque forma tam absoluta, quam respectiva in recto aequaliter importetur: ita, ut forma absoluta sit principium communicativum, relatio productivum, velut placet Dretkenii & Alarcon? Sed praepacet negativa; sit proinde.

Conclusio. Principium quo productivum divinarum processionum formaliter consistit. (1.) In forma absoluta, importata in recto. (2.) Quae in obliquo per modum complementi intrinseci relationem connat. (3.) Unde remotum principium quo est Divina natura. (4.) Proximum vero intellectus & voluntas. Ita communis Thomistarum ex S. D. supra cit.

17. Ratio primae partis est: Principium quo id principaliter & in recto importat, in quo productus cum producto assimilatur, sed hoc est forma aliqua absoluta, ut patet: ergo.

18. Eadem ratione in paulò latiore discussum deductâ probatur secunda pars conclusionis. Id solum principaliter & in recto importari potest ex parte principii quo, in quo agens suam primariam intentionem assequitur: primaria quippe intentio operantis fundatur in principiis operandi: sed hanc non assequitur in respectivo: quia intentio operantis saltem univoci non fertur in distinctionem (quamvis ista per modum necessariae condi-

tionis omnem productionem comiretur) sed in assimilationem termini omni possibili modo faciendam. Atqui assimilatio obtinetur per formam absolutam; per respectivam verò solum distinctio. Ergo operans primariam suam intentionem non nisi in aliquo absoluto assequitur.

Confirmatur. Si aequè principaliter relatio, quam forma absoluta importaretur, sequeretur primò, quod inter principium quod, & principium quo non esset distinctio.

Secundò. Quod generatio Verbi Divini non esset adaequatè univoca, quia terminus in principio formali quo, non esset adaequatè similis generanti, quorum utrumque est inconveniens.

Accedit expressa autoritas S. D. hic q. 41. a. 5. dicentis: *Potencia generandi significat in recto naturam Divinam, sed in obliquo relationem.* & Joannis Theologi, qui in Concil. Florent. Sess. 18. ita loquitur: *Principium, quo ipsa Persona generat, est id, quod solum communicabile est:* Sed hoc est quid absolutum.

Pars tertia constat ex S. D. primùm relato, & hac ratione. Natura Divina per analogiam ita se habet in Divinis, uti forma substantialis in creatis: sed in creatis forma substantialis est principium remotum & radicale operationis substantialis, eò quod terminus producenti assimilatur in forma substantiali, & in ea virtus proxima operandi radicetur: ergo similiter ob eandem rationem natura Divina est principium radicale remotum Divinarum processionum.

Quarta pars liquet ex iis, quae supra contra Durandum sunt dicta. Nempe Verbum Divinum & Spiritus S. non procedunt per solam naturam, sed per intellectum & voluntatem; non utique tanquam per principium remotum: nihil enim inter illa & terminos productos intercedit, quam actus ipsi notionales generandi & spirandi: ergo tanquam per principium proximum.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

Obijcies primò. Si natura Divina est principium radicale processionum, ex vero dici poterit: *essentia generat:* sed hoc est contra Concil. Lateran. in Cap. firmiter.

Respondeo ex S. D. qui loco supra cit. a. 5. explicat S. Damascenum dicens: *Generatio est opus naturae, non sicut generantis; sed sicut ejus, quo generans generat.* Falsa est igitur sequela, quia generare tanquam actio, ad suppositum, non ad principium pertinet.

Obijcies secundò. Si intellectus & voluntas sunt principia proxima actuum notionalium, sequitur primò, quod intellectus & natura Divina virtualiter distinguantur. Secundò, quod detur in Divinis ratio principii & potentiae in actu primo, ab actu secundo virtualiter intrinsecè distincta, quorum utrumque est contra illa, quae in Tract. de DEO Uno diximus.

Respondeo negando utramque sequelam. Quia ad explicationem praesentis difficultatis sufficit distinctio virtualis extrinseca, & secundum modum concipiendi, nec requiritur intrinseca.

23. Objicies tertio. Si natura est principium radicale spirationis, sequitur, quod spiratio seu processio Spiritus Sancti non minus sit generatio, quam processio Verbi: consequens est absurdum: ergo. Sequela probatur. Illa actio est generatio, per quam terminus productus in natura & principio radicali assimilatur cum suo producente: sed si natura est principium remotum spirationis, per spirationem assimilatur Spiritus S. in Natura Divina cum Patre & Filio. ergo. Major videtur certa: quia generatio est origo viventis à vivente in similitudinem naturæ. Minor est nostra: non enim aliud est fundamentum, cur principium quo principaliter constituamus in absoluto, quam quia per formam absolutam producens assequitur suam intentionem, quæ est assimilatio termini cum suo principio producente.

Respondeo pariter negando sequelam. Cujus probationem distinguo: Illa productio est generatio, quæ terminum in natura assimilatur producenti formaliter ex vi productionis, concedo. materialiter & ex aliquo concomitanter conjuncto, sic nego. Sed spiratio terminum productum in natura assimilatur suo producenti, ex vi spirationis formaliter, nego. ex aliquo concomitanter conjuncto ex eo videlicet, quod sit productio termini Divini & infiniti, qui proinde est necessariò consubstantialis, concedo minorem & nego consequentiam. Unde generatio non est quomodo-cunque in similitudinem naturæ, sed formaliter, prout sequenti disp. latius expendemus.

Hinc etiam patet responsio ad probationem minoris. Ideo nempe natura est principium quo, quia per ipsam producens assequitur suam intentionem, hoc est, assimilationem termini cum principio producente: distinguo, assequitur intentionem vel formaliter, vel materialiter inclusam in productione, concedo, tantum formaliter nego. In productione Filii igitur natura est principium radicale, quia intentio sibi terminum productum assimilandi in natura formaliter continetur in illa productione. In processione vero Spiritus S. natura est principium radicale, quia intentio terminum in natura assimilandi non nisi materialiter & concomitanter in illa continetur. Formaliter quippe tantum assimilatio in amore & linea volitiva intenditur, sed quia in Divinis ille ipse amor non potest non esse & consubstantialis & consubstantialis ob termini infinitatem; ideo terminus etiam in identitatem naturæ producitur, ac

proinde naturam seu principium radicale quoque exigit.

§. V.
Corollaria.

Colliges ex dictis primo rationem, cur processio Verbi sit origine & virtualiter prior processione Spiritus S. Nimirum quia linea intellectiva virtualiter prior est in Divinis, quam linea volitiva: sed processio Verbi pertinet ad intellectum, processio Spiritus S. ad voluntatem: ergo. Item processio Spiritus S. supponit adæquatum principium spirandi, quod est Pater & Verbum: ergo supponit processionem Verbi, per quam Verbum accipit virtutem spirativam communicatam à Patre.

Colliges secundò rationem, cur solus Pater producat Filium; non autem Filius, vel Spiritus S. quia nimirum intellectus & intelligere est in solo Patre, sicut in principio, neque intellectus est potentia & virtus generativa, nisi quatenus est effectus relatione paternitatis; Filio vero intellectus & intelligere convenit ut verbo procedenti, inquit D. Angelicus q. 37. a. 1. ad 4. Et similiter Spiritui S. intelligere convenit ut termino spirativæ processionis, quæ tam ipsam intellectivam & generativam processionem, quam adæquatum ipsius terminum virtualiter præsupponit. Ita neque Spiritui S. (loc. cit. S. D.) convenit, quod spiraret amorem, quia diligit essentialiter, ut amor procedens, non ut à quo procedit amor.

Colliges tertio. In Divinis non aliam esse actionem communicativam, & aliam productivam, & consequenter neque principia communicandi & producendi distinguenda esse. Eadem quippe actione, quæ producitur terminus, eadem assimilatur agenti, sed assimilatur per communicationem: ergo eadem actione, quæ terminus producitur, eadem ipsi communicantur practica communicabilia.

Colliges quartò. Sicuti ponuntur actus virtuales in Divinis, ita necessariò ibi poni poterunt respectu hujusmodi actuum, cum potentia nihil aliud significet, quam principium alicujus actus. S. D. loc. cit. a. 4. Nec ideo tamen existimemus, obiter potentiam & actum notionalem admittendum fore distinctionem virtuales intrinsecam. Non enim ex eisdem S. D. ibidem mente & ore distinguuntur, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantum, prout diversimode significatur intellectus & intelligere.

DISPUTATIO XXII.

Cur Processio Verbi Divini sit generatio, non autem Processio Spiritus Sancti?

Vidimus processionem in genere: nunc easdem specificè attingimus, & quidem differentiam inter Verbi & Spiritus S. processionem discutiendam suscipimus, modis procedendi ex intellectu & voluntate ad specialem cujusque Personæ procedentis considerationem tantisper dilatis.

ART.